

Megjelenik minden csütörtökön az ifjú képpel ellátva. Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr. Előfizetheti minden postahivataltól és könyvtárról.
Hirdetések díja: 4 hasábos pott sor 9 uj kr. Szerkesztői szállás: mázsáros utca 2. szám, 2. dík emelet. Kiadó-hivatal: barátok tere 7. szám.

Grattoni, a Mont-Cenis alagút építője.

Az óriási mű, mely a hófedte Alpok alatt nyitott utat a kereskedésnek, s két ország lakóit kapcsolta össze, örökké tartó érdemeket szerzett alkotóinak.

Cavour gr., ki az eszmét oly hévveljesen karolta föl, aligha ér sikert oly kitünő erők közreműködése nélkül, minő Grattoni és Sommeiller mérnök, kik az Alpok átfurását életfeladatukká tették, és ezt dicsőségesen meg is oldották.

Grattoni még igen fiatal korában megismerkedett Medail Józseffel, kinek fejében először villant meg a Mont-Cenis átfurása, s nagy előszereget hallgatta a terv részleteit, melynek kivihetősége akkor még meszeszerűnek tetszett. Már 1847-ben Grattoni egy kirándulás alkalmával bejárta az Alpokat, rajzokat készített s a hol esek lehetett, beszélt a nagy tervről.

Igy történt, hogy a turini egyetem fiatalága sokkal hamarabb ismerte a merész terv minden részletét, mint bárki más, mert Grattoni lázas előszeregettel szólt nekik fölé. Így történt, hogy az egyetem híres tanára: Paleocapa figyelme szintén fölgerjedt, s érdeklőségének több szakmunkában közölt cikkek által adott kifejezést.

Grattoninak még két iskolatársa tanusított nagy figyelmet: Grandis és Sommeiller. És ők azok, kik a nagyszerű mű létesítésében a leg-hatalmasb erőkké váltak. Mind három ifju a mérnöki pályára lépett, és csakhamar kitűnt alapos készütségük. A véletlen úgy akarta, hogy a kormány együtt küldte ki őket Angliába, hogy ott a vasút-építészetet tanulmányozzák. Ők kiválólag az alagútépítést tették tanulmányok tárgyává.

Angliában lételük alatt történt, hogy Bartlett mérnök egy új hegyfúró-gépet talált föl. E találmány újra fölkelte az ifjakban a Mont-Cenis átfurásának eszméjét. Sommeiller, a szenvedélyes gépész, azonnal tanulmánya tárgyává tette a Bartlett találmányát, azonban rögtön belátta, hogy e gép oly nagy alagút furásához nem célszerű, mert

gőzerőre lévén alkalmazva, nagy mélységbe és szűk üregbe nem lehet együtt kiállani a tűz, füst és gőz hatását. De nem esüggedt, hanem tökéletesítette a gépet, a légnomást használva föl annál mozgató erőnek.

1850-ben tértek vissza hazájukba, és Sommeiller volt az, ki közölte az eszmét Cavour miniszterrel. Ez pedig elfogadta azt. Sommeiller mutatta be Grattonit is, mint oly férfiut, ki a mű technikai nehézségét le fogja küzdeni. Grandist betegeske-

dedt működni, s a számításokat, elméleti műveleteket ő készítette. A munkálatokat pedig Grattoni vezette nagy erélyvel és lankadatlan buzgalommal. Mult évi december 26-án a roppant sziklák át voltak furva és Grattoni rögtön értesítette távirat útján Sommeillert, hogy a mű befejezése eljött.

Sommeiller azonnal a hely színére sietett, hol már a munkások ünnepi küldöttsége s lakoma várta. Rendkívüli izgatottsággal nézte meg az alagmunkálatokat, s egészen magánkívül volt örömeben, midőn látta, hogy a két oldalról eszközlött furás mily pontosan összetalálkozott. Ennek kiszámítása az ő műve volt.

Az izgatottság, az alagut erős légvonata annyira elbágyasztották Sommeillert, hogy alig tudott a lakoma asztalához leülni. Grattoni fölköszönté őt, de Sommeiller már nem viszonzhatta. Lehanyatlott s eszméletlenül vitték nyugalomra. Soha sem kelt föl többé.

A szeptember 14-iki megnyitáznál a nagy mű elsőrendű alkotói közül már csak Grattoni volt jelen.

A nagy diófa.

— Elbeszélés. —

(Folytatás.)

III.

A vén vizsla egyszerre szimatolni kezdett. Ezt a természeti ösztönt olyan lomhán tette, hogy látszott rajta, mikép jobban szeretne tovább is nyújtzkodni. De mégis csak emelgette orrát, később felült, felpóckolva magát a két első lábával Talán hallott valami zajt is valamerre, mert egyszerre csak felugrott, és úgy végig futott az ambituson, az utcaajtó felé, mintha nem is ő lett volna a lomha. A diófán egy szarka esergett: „Hazug madár, — szólt magában Partosné, — mennyit lármáztál, és még sem jött haza Kálmán.” Egy vörös kakas épen a konyhaajtó előtt esapdosta szárnyait, s aztán egészen a konyha felé fordulva torkaszakadtából kukorékkolt, hogy csak úgy csendült be az egész udvar, mint a harang szava után a levegő. „Hess el, hess el, te is hazudsz.”

— Hej nemzeti asszonyom, — szólalt meg

Grattoni, a Mont-Cenis alagút építője.

dése nagyon hátráltatta, hogy részt vegyen barátai támogatásában. Valóban, e szép tehetségű ifju nem is élte meg a Mont-Cenis átfurását.

1856-ban a turini parlament megalkotván a Mont-Cenis átfurásáról szóló törvényjavaslatot, a mű végrehajtásával Grattoni és Sommeiller bíztattak meg.

Sommeiller sem gyöngye testalkatánál, sem izgékonny kedélyénél fogva nem volt alkalmas arra, hogy a munkálatok vezetésénél folyton a hely színén legyen. De dolgozó asztalánál kitünően

Zsuzska, — ma leejtettem a kést, s hegyével megállt a földben. Az este meg a koppantó állt így meg a pádimentomban.

E pillanatban a vizsla vakkantott egyet, aztán nyafogott, a mi kutyanyelven mindig örvendezést jelent. Lehetett hallani, hogy az utcaajtó is megnyilt.

— Szerelmes isten, nini Kálmán urfi.

Hanem már ezt nem hallotta Partosné. Ő csak látta fiát. Ugy futott elébe, mint egy gyermek, s már az utcaajtó előtt nyakába borult, összevissza esőkolgatta, s úgy beszélt, csacsogott hozzá, mint egy fecske. „Csak hogy megjöttél. Jaj mennyit vártalak. Akkor is vártalak, mikor tudtam, hogy nem jöhetsz. Hogy megemeresedél. Uristen, nem voltál beteg, mióta utolszor írtál?” És ehhez hasonló felkiáltásokból és kérdezősködésekből állt az anyai üdvözlés. Végre a fiú is szóhoz juthatott.

— Én tekintetes Partos Kálmán ügyvéd vagyok. Igen, fölesküdtél ügyvéd három nap óta.

— Hála istennek! Most már ugye, itthon maradsz. Jaj fiú, be boldog vagytok! De hát hogyan is jöttél? Hol a kocsi? Nem irtad meg, hogy jössz, s nem küldhettem utánad kocsit a vasúti állomáshoz. Talán csak nem gyalog jöttél azon a tömérdék hosszú úton. (Gyalogjárónak lehetett egy órányi ez a tömérdék hosszú út a vasúti állomásig.)

— Nem anyám. Egy falubeli szekérre akadtam ott, s azozza holmimat. Én a faluhoz közel azonban leszálltam, s a réten keresztül a rövidebb gyalogutat választottam. Nem is gondolja anyám, kivel találkoztam ott.

— Ugyan kivel.

— Hegyesi Krisztinával. Ráismertem, habár öt év óta nem láttam.

— Jőj be fiam, tudom ki vagy fáradva. Éjjel jöttél, álmos is vagy. Természetesen meg is éhezelt?

Azt nem lehet leírni, hogy mi mident nem kapott enni Kálmán. Habár semmi vendéget sem várt is Partosné, az anya mégis minő vendégséget tudott rendezni. Még csak most voltak lomhák a cselédek! Megérdemelte volna mind, hogy rögtön elesapja asszonyuk.

Kálmán evett is, pihent is egy kicsit, aztán beszélgetni kezdett.

— Szép leány lett az a Krisztina.

— Nem dőlne le egy szempillantásra. Tudom bizonyosan, hogy jól fog esni. Azt is tudom, hogy nem szoktad meg az éjjelezést, mert édes atyád sem volt éjjelező, s te szakasztott mása vagy.

Kálmán épenséggel nem akart aludni, sőt egy taláta, hogy jobb lesz, ha egyet fordul a ház körül. Anyja aztán elvezette a kertbe, az udvarba, a majorságba, az istállóba. Megmutogattott neki mindent. „Lásd ezt a kakast, ez épen akkor kelt ki, mikor utolszor voltál itthon. Hej de a szegény Bubi, az a tarka tyúk elpusztult. Bizonyosan a cigányok vitték el. A barack-fa, melyet te ültettél, már terem.”

— Nem tud kimenni a fejemből Hegyesi Krisztina. Arról én mindig azt tudtam, hogy beteges, mint az anyja. És hogy kifejlődött!

— Mulik az idő. Nézd csak milyen szép fák nőttek azóta a kertben.

— Mióta van itthon, mert biz én elfelejtettem tőle kérdezni?

— Gondolom, a télen jött haza. No de mit szólsz a méhesünkhöz?

— Oh anyám, régi dolog, hogy te a legjobb gazdasszony vagy a világon.

— Ugyan ne hizelegj. Hát mit csinálnék én egyedül, ha nem a te gazdaságra fordítanám minden figyelmemet.

— Azt hiszem anyám, hogy belőlem válhat még jó ügyvéd, hanem olyan gazda, mint te, soha. Hát a szomszédok hogy vannak?

— No csak megvannak.

Itt Kálmán anyja szemébe tekintett.

— Talán valami történt, nem állunk velük jólában? Nekem ugy tetszik, hogy nem örömezt beszélés felőlük.

— Tudod Kálmán, az öreg ur egy kicsit furesza ember. Röviden szólva, haragban vagyunk. De ne vesztegessük erre a szót. Majd lesz még rá idő, hogy megtudd az egészet. Annyit mondhatok, hogy én nagyon haragszom rájuk.

— Ki bántott közülük?

— Oh hadd el. Mondom, beszéljünk erről máskor.

Kálmán engedett, s ezúttal nem kérdezősködött többet. De már másnap meg nem állhatta, hogy a mint ebéd után még együtt ült anyjával, ezeket ne mondja:

— Az ismerőseinket már meglátogattam mind, csak Hegyesiék vannak hátra.

— Kálmán, azokat ne látogasd meg.

— De hát miben is áll voltaképpen az a dolog? Kíváncsi vagyok megtudni.

Látszott, hogy Partosné nem szívesen beszél erről. De ezúttal Kálmán már annyit kérdezősködött, hogy végre is kellett valamit válaszolni. Mivel pedig Kálmán legutolsó kérdése az volt, ha vajjon Hegyesi Krisztina itt marad-e most állandóan szüleinél? Partosné erre a kérdésre felelt.

— Én azt hiszem, hogy itt marad. Kolozsvári rokonai szépen túl adtak rajta, mert az idegen emberek hamarabb segítik egymást, mint a rokonok. A míg Krisztina kis lány volt, hát addig csak eltartották. Egy kis viseltes ruha mindig akad a ház körül, s a hol ötven esznek, jut ott a hatodiknak is. De a lány felnőtt, talán többet is eszik mint az előtt, és több zsír, meg liszt kell a konyhára. Aztán esinos fruska, a kit bizony nem lehet elrejtve tartani, s itt is, ott is megismerkedik valakivel. Ezek pedig látogatást tesznek, mert hisz 18 éves már a leány. Néha a látogatókat meg is kell kínálni egy harapással vagy szivarral, a leánynak meg ruha kell. No tudod fiam, ezt már költségesnek találták rokonai, és a télen, épen a bálók előtt, szépen hazaküldték szüleihez. Szegény leány, olyan vékony ruhában, olyan kis pakkal érkezett meg, hogy én nagyon haragudtam szüro rokonaira, a kikeről pedig azt mondják, hogy tehetősek. Itthon aztán csak megvan valahogy, legalább ápolja anyját, a ki soha sem fog meggyógyulni. Sok bajjal, küzdelemmel élnek. A múlt tavaszi fagy elvette a szőlőjüket, s nem termett semmi. Épen aratás előtt kiáradt a llabos, s tönkre tette azt a kis vetést, a mitől mindent vártak. A tehénük megdöglött, egy boglya szénájukat valami gonosztevő felgyújtotta.

— És mit tartasz anyám Krisztináról?

— Jó leány. Ezt már meg kell adni neki. Én ugyan haragszom rájuk, de azért ha valaki ellenkezőt állít, szemébe mondanám, hogy hazudik. Egyébiránt Krisztinára nem is haragszom. A múlt télen betegeskedtem s mindig itt volt körültem. Sajnálom szegényt. Az apja tehetne érte valamit. De én nem is tudom, mit gondol az az ember, hogy tétlenül engedni folyni a szép időt. Azt értem, hogy reménykedett, mikor valami örökség miatt folytatott pört, mert ha megnyeri, gazdag ember lett volna. De elvesztette, s most már ideje volna valamihez kezdeni. Hisz régebben szolgabíró volt, s hajálval együtt csak nem ment el a tudománya is?

— Ne legyünk szigorúak. Az öreg urnak vannak okai. Bátyját felakasztották. Tudod anyám akkor, midőn atyámat is bezárták.

— Oh istenem! De én teljességgel nem tudom, mért nem lehet azért dolgozni annak az embernek.

— Ez politikai elv. Neki az a véleménye, hogy jó hazai nem vállalhat hivatalt.

— Hallottam beszélni politikai elveiről, midőn azt magyarázta, hogy mért hagyott fel a pipázással. Én nem értem azt, hogy mért nem izlik most neki a dohány ügy, mint hajdan; de azt értem, hogy nem dolgozni soha sincs alkalom.

— Hagyjuk ezt anyám.

Egy pillanatra elhallgattak. Partosnének ezután eszébe jutott, hogy dolga van a majorságban, s ezzel eltávozott. De Kálmán estére újra előhozta a szom-

szédékát, és határozottan kérdezősködött: mért van haragban velük anyja.

— Csekélység az egész. Azaz, a mint veszszük, mert van rá elég példa, hogy kis dolgok nagyot száulnek. De a hogy kezdődött, az csekélység volt. Az a diófa az oka, a ház előtti virágoskertben. Ugye milyen szép? Én kivált nagyon szeretem. Estenkint oly sokat ültünk ott édes atyáddal, s veled is annyit pihentem alatta, mikor kiesinyke voltál. Jól emlékszem, hogy az első lépést is az alatt tetted, aztán mennyit máskzáltál rajta, esapó kalitkákát állítva föl; a kérgét is összevissza vág-tad mindenféle betűkkel. Még most is, ha nem voltál itthon, s én alá ültem, ugy tetszett, mintha láttam volna magam körül atyádat és téged. Midőn beesteledett, és semmit sem láthattam, az a fa suttogott. Azt hittem ti beszéltek. És azok oda át azt kívánják, hogy én ezt a kedves fát kivágassam, mikor drága pénzért is megváltanám, csak hogy megmaradjon. Azt mondják, hogy a galyai ronjták a ház fedelét, s ha szél van, úgy zúg, hogy nem alhatnak tőle.

— És te megtagadtad a fa kivágását?

— Határozottan megtagadtam. Hisz már ember-emlékezet óta ott van, s addig száulka sem volt senki szemében. Most egyszerre alkalmatlanságot, meg kárt okoz. Furesán fordult a dolog a szegény fára. Majd minden nap egy szarka szállt rá és ott esergett az ágak közt. Tudod, én nem vagyok babonás, mégis szerettem azt a madarat, mert legalább azt gondolhattam: hej ha igazat mondana ez a szarka, és vendég jőne a házhoz. Persze terád gondoltam édes fiam. A szomszéd mindíg panaszkodott a szarkára, hogy ő tőlük sok apró-cseprőseget ellop. Egyszer pláne nagy haragra lobbant, mert valami rézgombot lopott el. Tudod, az öregnek valami régi katonadölmánya van, s mivel nincs semmi dolga, mindig leszedi róla a gombokat, s krétával, spirítusszal fényesíti. A szarka ellopott egy ilyen gombot, míg az öreg ur egyet fordult. Azt állítja, hogy látta, midőn a madár elrepült vele a fára. Erre átjött hozzánk, s a fára küldte Mártont, hogy keresse a gombot, hátha valami őrégbe rejtette a szarka. Mártonnak ugyan egyéb dolga is volt, de hát csak kereste, azonban nem talált rá. A szomszéd újra a fára küldte, hogy csak keresse jobban. Végre közbe szóltam, hogy Mártonnak egyéb dolga is van. Láttam, hogy megharagudott az öreg, de egy hét alatt mégis csak kiengesztelődött. De a gonosz madár nem sokára egy kis ollót lopott el. Nem képzelheted, milyen lármát ütött ezért a szomszédné, mert az is bebeses dolog volt, még leánykorából való. A szomszéd megint átjött, megint Mártonnak akarta kikutatni a fát. Nekem épen rossz kedvem volt, nem engedtem, hogy Márton abba hagyja a dolgát. Ekkor a szomszéd a jegyző fiát hozta át, azt küldte a fára, s egész delután kerestette a felesége leánykori ollóját. A virágoskertben összetapostak mindent, ugy hogy nem türhettem szó nélkül. Szó szóra következett; a szomszéd elbizakodottnak, felfuvalkodottnak nevezett, s több sértő szót mondott, míg végre egész határozottsággal követelte, hogy vágassam ki a fát. De rosszul jár, a ki ilyen hangon beszél velem. Megudtam én neki felelni. Később még egyszer átjött, s ekkor azt kívánta, hogy abból a fából faragjanak számomra koporsót. A vén hóbotos! Ez volt utolsó szavam, s velem nem is fog többé beszélni.

Kálmán esillapítani kezdte anyját, kinek szeméi égtek, s az elbeszélés alatt egészen fölingerült.

— Most már csak azért sem vágatnám ki azt a fát, — kiáltott, — ha mindjárt egy száradt szilvafa lenne is.

IV.

Már több nap múlt el, mióta Kálmán visszatért a szülői házhoz, midőn véletlenül találkozott a tekintetes ural, ki a réten minden nap sétálni szokott, hol magányosan, hol leányával. Ezúttal egyedül volt. Szemközt találkoztak, s mindenik fél óhajította: bárminél messzebb lennének egy-

mástól. Az ellenségek azonban nem hátráltak meg. A tekintetes ur feszesen lépdelt, s igen közönyös arccal nézegetett mindenfelé. Kálmán egy pillanatra habozott, de azután megemléntette kalapját és köszönt. Hegyesy ur egészen leemelte kalapját.

— Az idő igen szép, Partos ur, — szólt.

— Kellemes a sötéte, Hegyesy ur, — válaszolt Kálmán.

— Nem találja ön egyhangunak a falusi életet?

— Nem. S ön uram?

— Én vesződséggel töltöm. Egy kis földet béreltem fele termésért. Oda sietek. Alászolgája!

— Szolgája, Hegyesy ur.

Kiki ment tovább a maga útján, azzal az önérettel, hogy a két udvar közt teljes épségében megmaradt a status quo.

Emlékezetesebb volt ennél egy másik találkozás.

Kálmán egy könnyű szekérben egyik távolabbi faluban lakó barátjától hajtattott haza. Kissé tovább maradt ott, mint szándékozott, s utban érte az est. Gyorsan sötétült, mert terhes fellegek húzódtak föl. Villámlott és dörgött s minden pillanatban a nyári förtögetg kitörését lehetett várni. Kálmán jól a lovak közé esapdosott, s azok neki iramodtak az útnak. Még felőrányra volt a falu, midőn egyszerre a kocsit egyet zökkent, s azzal eleje lebillent. A tengely eltört. Meg kellett állni s tanakodni a kocsissal, mi tevék legyenek. Fejse nem volt náluk, melylyel valami fát kivághattak volna a kocsit felpöckölésére. Várni kellett tehát, míg valami szekér jön és segíteni fog rajtuk.

E közben megeredett az eső is és hatalmasan zuhogott.

Végre csakugyan szekér közeledett. Márton már messziről rákiáltott, hogy álljon meg, mert baj történt. Mire egy éles hang oda kiáltott:

— No mi baj, kivel történt?

Kálmán ráismert a Hegyesy hangjára.

(Polytatása következik.)

Kazár Emil.

Nagy idők.

Halomba rakva a sok ősi kurd,
Hírüket csapán a mely rozsdá őrzi,
S ha akad hős, ki nem fél vést, vihart:
A csatáren elhull, mint a többi.

Ninesen proféta: nem hisz senki már
Sem martirokban, sem félistenekben;
Nines agyal, ördög; sem büles, sem számar,
Csak ember, a ki verseng ember ellen.

Erényekről ha olykor szó kerül:
Nem tőr s nem kíván senki fölfellett;
Uj elvek zsongnak az erköles felül,
S a másvilágot gúnyolgatni kezdik.

De azért foly a vérengzés s nyomor,
Foly, mint soha... s utána hosszú esendő jő...
Csend, melybe rejtvé száz terv s eszme forr...
S így jő, megy, jő, megy óra, nap s esztendő...

Mint két nagy, titkos ellenség ha van
Egymástól távol — olyan a világ ma;
És mintha egyik itt s ott utatlan
Fejösszedugva, tanakodva vána.

Mit érezek, azt meg se mondhatom.
Proféta ninesen; én sem vagyok az hát:
De e jelekből én azt olvasom,
Hogy mi érjük meg az *élet* napját!

Benedek Aladár.

Billikom 1563-ból.

A csömöri gróf Zay család érdekes gyűjteményének egyik kiváló darabja egy családi serleg, mely már elmúlt háromszáz éves. Ezen billikom teste kokos-dióból van faragva, és díszítményei aranyozott ezüstműből valók. Magassága egy lábnyi, szélessége nyolc hüvelyknyi, talpzata karimájának szélessége pedig öt hüvelyk. Kukapja alján

olvasható: „Donum nuptiale oblatum anno 1563. Baronissae Annae Zay de Chemer.“

Ezen b. Zay Anna leánya a történelmileg ismert chemeri báró Zay Ferencnek (szül. 1498. † 1570.), ki férje volt Gara Borbálának, az utolsó Garának, kiktől egyenes férfiágon a mostani csömöri gróf Zayak származnak. Anna 1563-ban báró Csáky Pálhoz ment férjhez, s a menyegző az Aradme-gyében fekvő Solymoson tartatott. Az ifju asz-szony szerető atyjától nagybecsű ékszereket, pipé-résnyári és téli öltönyöket, díszes házi eszközöket, pompás hintókat és ehhez tartozó hatlovas fogatot stb. vitt nászajándékba, melyeknek egykoru lájst-roma a Zay család levéltárában most is őriztetik.

A meghívott vendégek, kik szintén egykoru okmányban vannak följegyezve, számra megha-ladták a háromszázat. Közülök csak a legérdeke-szebbeket említjük, ugymint: I. Ferdinánd császárt és királyt, II. Miksa királyt, Ferdinánd és Károly főherceget, Báthory Istvánt Erdély fejedelmét, majd Lengyelország királyát, Zrínyi Miklóst a szí-gethi hőst, az esztergomi érseket, Nádasdy Tamás nádor özevegét stb. Ezen vendégek közül sokan az akkori szokás szerint drága ajándékokat vit-ték a menyasszonynak, és noha az érdeklő Csáky ág kihalt, a menyegzői ajándékok néhányá fen-maradt, melyekhez az itt bemutatott billikom is tartozik.

Loja Károly.*)

Gyula-Fehérvár.

A székelyföld havasai közt eredő Maros jobb partján, esékely távolságra a folyótól, a Szász-Sebes felé mindinkább kitáguló völgy egyik leg-szebb pontján fekszik a nyugati szőlőhegyek alól 1715-ben, a vár újja alakítása alkalmával, erőha-talommal leköltöztetett város 678 lábnyi magas-ságban a tenger színe fölött, a párisi hosszúság 21° 14' 16", s a keleti szélesség 46° 4' 16" alatt. Fekvésének szépségét a Mámó, a nyugati hava-sok, a Keeskekő s a Retyezák ősz feje nagy mér-tékben emelik.

Fehérvár őstörténete a Dák uralom korába vész; tudjuk azonban, hogy a rómaiak idejében az ország egyik elsőrendű városa volt Apula vagy Apulum néven. Ha e vidéken történt átadások alkalmával fölszínre hozott épületmaradványokat, emléköveket, szobrokat stb. figyelembe vesszük, az egykori nagyság, fény és pompa elvitázhatlan jeleivel találkozunk. Terjedelmére nézve, miként azt a maradványokból tisztán kivehetni, területe roppant nagy volt s a Maros közepén folyt át. A kőiratok szerint Apulum Hadriántól municipiumi jogokat nyert, Antonin alatt colonia volt, Sover-tól visszahelyeztetett előbbi jogába s Cordián alatt harmadszor is municipium volt.

A népvándorlások alkalmával a góthok földig lerombolták, de hogy újra épült, tanúsítja e kőirat:

IMP. CAES. M. CN.
MESS. QUINTO. TRAIANO
DECIO. P. T. AVG.
P. M. TRIB. POT.
H. COS. H. P. P.
R E S T I T U T O R I
D A C I A R V M.
COL. NOVA. APVL. S.

Hogy a rómaiak kiütése után mily viszontag-ságokon ment át Apulum, tudni nem lehet.

A magyarok bejövetele után Gyula vezér, ki e vidéken vadászott, rengeteg erdők között Apulum romjaira bukkant, mely romokat, barna falairól elnevezték Fekete-Várnak; később pedig, midőn Gyula azon dombon álló helyet, hol egykor a ro-maiak kastélya volt, fölépítteté s lakhelyül választá, a vezér nevével Gyula-Fehérvárnak hívták. A város régi pecsétjén „S. Albae Gyulae“ fölirat látható. A Károly-Fehérvár elnevezés VI. Károly-

* A közelébb elhunyt gróf Zay Károly áneve. E cikket és a hozzá mellékelt rajzot nem sokkal halála előtt küldte lapunk számára. Szerk.

tól ered, ki a várat újból építteté. E névre szol-gáljon föl világsításul a Bathyháni könyvtárban őrzött emlékérem fölírata:

LVCQ SA CRA CAROLI SIMILIS ALBA ACCIPIT ORVS
IN SOLIDA PRIMVS PONTIVR ARGE LAPIS
IVLIA NATA IVL. CAROLVS VIM. ROBVS ET AVXII
IVLIA SIN LIBERT NVOC CAROLINA VOCER.

Azon szerep, mely a történelemben Fehérvár-nak jutott, 1542-ben kezd egyhanguságából kibon-takozni, ez időben választatván Izabella királyné lakhelyeül.

1550-ben Martinuzzi 20,000 emberrel ostro-molja s 1552-ben földadásra bírja. 1556-ban Bor-nemisza Pál védi Petrovics ellenében. Ide hivatá Izabella Bebeket, Kendi Ferencet és Kendi Antalt s itt életé őket le éjjeli 2—3 között Balassa és Peresith vezénylete alatt álló katonák által. Itt halt meg az oly gyakran széleslyes fejedelemlő 1559 szept. 15-én. János Zsigmond is itt látta utol-jára a napvilágot 1571 márc. 14-én. 1571-ben itt választák meg a rendek Báthory Istvánt vajdának. 1581-ben itt halt meg Báthory Kristóf. 1595 aug. 1-én itt tartá nagyszerű menyegzőjét Báthory Zsigmond Mária Krisztinával. 1599-ben Mihály oláhországi vajda Báthory Andrást megvervén, nov. 1-én fényes kísérettel vonult be Fehérvárra. Itt temették el 1599 nov. 12-én az Ördög Balázs által futásközben megölt Báthorit. 1601-ben Rácz György elpusztítja Fehérvárt s Bástá katonáival kirabolatja. 1602-ben Bástá Fehérvár mellett veri tönkre Székely hadát. 1603-ban a kastély kigyul-ván, a város nagy részét elhamvasztja. Ugyan-csak ez évben a folytonosan megújuló csaták után, az utcaikon két hónapig temetetlen hagyott hullák között a farkasok útik fel tanyájakat s később a visszatért lakosok nagy része a dűghalál és éhség áldozata lett. 1658-ban a romjaiból emelkedő várost tatár és török csordák rohanván meg, miként egy szentanu írja: „várával együtt porrá és hamuvá tették.“

Ennyi csapás után végre esendesebb napok következtek, de a helyéről leköltöztetett városból a finemesek és gazdagok eltávozáván, hajdani fényét nem nyerte többé vissza.

Nevezetességei közül megemlítenők az e lapok-ban már ismertett s sz. István által alapított szé-kesegyház, mely mint műemlék ritkítja párját; az e templomban elhelyezett síremlékek; a feje-delmek által is lakott püspöki lak; a Bathyháni inté-zet s annak kéziratok s nyomtatványi zsengekben gazdag könyvtára. — Tanodái közül a Lyceum, katolikus gymnasium, a jól kezelt és sok szegény ifjura nézve áldással vált tápintzetével; a Foga-rási Mihály püspök által építtetett izlésteljes s jól berendezett leánynevelde, melyben valláskülön-b-ség nélkül nyernekt oktatást a város és vidék leánykái. Van két szép sétánya, sok középülete, melyek közül nevezetes az új tisztalak, mely egész vár a várban.

Ujabb időben a vasut — élenkebbé téve a kereskedést — sokat lendített a városban; fölvi-rágozás és jóléte azonban mindaddig szó sem lehet, míg iparosai, illetőleg polgárai az ipar fejl-déséhez megkivántató tanodák szükségességét be nem ismerik*) s anyagi áldozattal nem igyekez-nek a mindennap égetőbbé váló szellemi szüksé-get elhárítani. Azt mondják: „az idő a legjobb orvos.“ Lehet ugyan e közmondásnak némi alapja már csak azért is, hogy nálunk sok helyt gyökere igen mély, azonban nem ajánlatos min-den alkalommal fájához támaszkodni, mert köny-nyen az ember nyakára nő.

St. Ö.

*) Az inasok nélkülözvén még a vasárnap oktatást is, többnyire elfeledik azt a keveset, a mit tanultak; nem lehet esodálkozni tehát, ha sokan vannak a fölszerűt iparosok között olyanok, kik írni csak rosszul s olvasni kevésbé jól tudnak.

A Csokonai-szobor Debrecenben.

Jelesoink emlékét csak kevés helyen hirdeti szobor, s a főváros ép oly szegény ezekben, mint az ország egyéb része. Történetek mozgalmak emlékek állítására több helyen, de nem mindenütt eredménynyel. Vagy csak tervben maradtak, vagy a kivétel ütött ki mostohán. Így a nemzeti színház előtt fölállított Katona-szobrot nemsokára el kellett távolítani, s a helyébe tett Lendvai szobra sem díszes valami. Hasonlón járt B.-Füred is Kisfaludy Sándor szobrával, mely semmi tekintetben sem sikerült.

A politikai élet felpeszülésével legelőször a honvédemlékek fölállítására körül támadt érdeklőség, s a 48—49-iki csataterék egy részét, a harcban elhulltak sírhantját köosz lopok jelölik. De a nagyobb monumentumok még mindig csak tervek, az aradi vértanuké ép úgy, mint a budai vár ostromában eleseteké. A egyes jeleseknek emelt szobrokkal Szatmár (Kölcseynek), Sz.-Fehérvár (Vörösmartynak) jártak jó példával. Majd Pest fölállítá József nádor szobrát, de Széchenyi nagy szoborműve még mindig vajudik Engel műtermében; Petőfi szobrának ügye csak lassan mozog, Eötvös tervezett szobráról mitsem hallani.

Eddig legszerencsésebb Debrecen, mely Izsó művében Csokonainak díszes emléket állított, utánzandó példát mutatva a többi nagyobb városoknak is, melyek közül mindeniknek van ünnepelt jelese. Debrecen megmutatta azt is, hogy országos adakozás nélkül is tud díszes emléket állítani. Csokonai szobrára úgy szólván csak zárt körben, a város falai közt folyt a gyűjtés.

Sokan azt mondhatják erre, hogy Debrecen nagy, gazdag város, neki lehetett; kisebb városban azonban aligha fog sikerülni. Erre azonban személyes tapasztalás után annyit mondhatunk, hogy a nagy Debrecen ép az a része, mely nagyságát alkotja, alig érdeklődött a szobor körül, s az értelmiségnek csak egy zöme buzgólkodott.

Az ünnepély iránt is ezek mutattak érdeklőséget. Maga a szorosban vett Debrecen közönyös volt, s a leleplezőkor annyi kíváncsiságot sem mutatott, hogy a szobor körüli tért betöltötte volna. A kiket ott láttunk, kevés kivétellel a Pestről meghívtak, a vidékről berándultak csapatjából állott. Maga a debreceni polgári osztály pedig alig-alig volt képviselve, és a kert körül álló tömeg azokból alakult, kiket a kíváncsiság mindig tömeggé alakít, mihelyt látványosság kínálkozik.

Ebből is kitetszik, hogy nem kis feladat volt oly díszes szobrot létesíteni. De az erély és ügybuzgalom megtermé gyümölcsét. Ez tesz mindent, s nem a lakosság száma.

1860-ban pendült meg az eszme, hogy Debrecen jeles költőjének emléket kell állítani. Oláh Károly ur adott kifejezést az eszmének, s a kaszinó karolta föl, és annak elnöke: Simonffy Sámuel ur kezdte meg a gyűjtést 1861-ben. Az eszme nagy lendületet nyert Csanak József buzgalma folytán, ki nemcsak példás tevékenységgel

működött, de anyagilag is hathatósan gyámoltotta a nagy érdemeket szerzett a kegyeletes eszme létesítése körül.

A városban színi előadásokat, hangversenyeket, sorshuzást és gyűjtéseket rendeztek. Az Emlékkert-társulat is 2000 frtot adományozott. 1865-ben a munkálatok Csanak József, Komlóssy Imre, Kiss Sándor, Kaskovics Iván, Gelenczey Pál és sok mások fáradozásai közt folytak. Később Csanak

ismerik már olvasóink mult számunkból. Debrecen áldozatkészsége és vendégszeretete elkövetett mindent, hogy ez alkalom valódi ünnepély legyen.

Izsó szobrát szintén ismerik lapunk olvasói. Két év előtt igen díszes képben közöltük azt, s fölöslegesnek tartottuk volna újra lenyomatni, miután igen ismeretes.

Jelen számunk az ünnepély egyes mozzanatairól közöl képeket, s egyik rajzunk a szobor környékét tünteti föl, azon egyetlen pontról, honnan a liget fái közül az egész szobor látható, t. i. a kollegium sarkáról, melyhez a szobor is szemközt áll.

Mi itt csakis a szoborról akarunk szólni, mely műbecsénél fogva meg is érdemli ezt.

Debrecen elhatározta, hogy jelesoink emlékeket fog állani. A nagy alföldi városnak azonban csak széles utcái vannak, de köztere nincs. A főpiac-utca széles vonala az ott tartatni szokott vásár és nagy közlekedés miatt szintén teljesen alkalmatlan emlékek helyeül. Az egyetlen tér, a mi van, a kollegium és templom közt terül el. De ezt sem lehet valami szerencsés fekvésű térnek mondan, mert a nagytemplom elrejté, s a belőle kiágazó utcák nem fővonalok, kivéve a főpiac utcát, melynek közlekedési vonala az ott levő tért két részre is osztja. Mind az által nem volt más választás, mint a templom mögötti tér felhasználása. De ez meglehetősen elhagyott állapotban volt. Egy társaság alakult tehát, mely a tért beültette fákkal, s a kitűzött célnak megfelelőleg „emlékkertnek” nevezte el.

A templom mögött és kollegium előtti tér mellett még egy másik szabálytalan tér szögellik be, melyet amattól a piac utca közlekedési vonala választ el. Ezt szintén beültették, s ekkép fák és bokrok által nyerte meg azt a dísz, melyet a körülvevő épületek nem nyújthattak. Ez a kisebb emlékkert. A nagyobb emlékkertben már pár év óta ott áll a honvédek emléke sebzett oroszlán alakjában, s oda helyezik el a többi emléket is. A kisebb emlékkert pedig egészen a Csokonai szoboré.

Kár, hogy nem szabadabb téren van. Ha az ültetvények megnövekednek, a szobor egészen fedve lesz, s ekkép közéletmennyül nem is lehet tekinteni.

Izsó e művét sokan összehasonlítják Halbig művével, József nádor pesti szobrával és úgy bírálják. Azonban egészen más genre. József nádor szobránál a nagy tömeg által van előzva a monumentális hatás elérése; míg Csokonai szobra (habár nem igen kisebb) a massát több áttöréssel teszi könnyűvé, s általában nem is akart monumentális mű lenni.

Mint olvasóink tudják, a szobor álló alakban ábrázolja Csokonait. Feje emelt, baljában egy cimbalomhoz hasonló lantot tart, jobbja pedig felig előre nyújtva, a kéz oly helyzetben van, mintha a hűrokhöz készülné nyulni. Az alak állása könnyű, valamint könnyű az a mozdulat is, melyben áll, bal lábát kissé előre tartva úgy, hogy a súly a jobb lábhoz gyökerez. Az ily mozdulatokban művészi puhaságnak kell lennie, hogy az feszessé, vagy oly jellegűvé ne

A gróf Zay-család billikoma 1563-ból.

a közügyektől visszalépven, Tóth Antal folytatta tevékeny szerepét, s mint az Emlékkert társulatának titkára, a leleplezési ünnepély fáradozalmi körül is emyedetlenül részt vett.

Igy gyűlt össze 14,000 frt. A költségek következőleg oszlanak szét. Izsó Miklós a szobor mintázásáért kapott 1300 frtot; külön jutalom 200 frt, költségmentézésben 140 frt, esomagolás 186

Gyula-Fehérvár nyugatról. (St. O. rajza.)

forint 28 krajcár. Magát az éreszobrot öntette Münchenben a királyi ércöntőde 5000 frtért. A talapzatot készítette Wasserburger Antal bécsi kőfaragómester 5500 frtért. Vám — leszállítása a szobornak és talapzatnak 1055 frt. A fölállítás körül belől 500 frtba került. Ez összesen 13,31 frt 28 kr. Ezenkívül az ünnepélyen felolvasott dicsőlköteményre 40 db arany volt kifizetve.

Az október 11-én lefolyt ünnepély részleteit

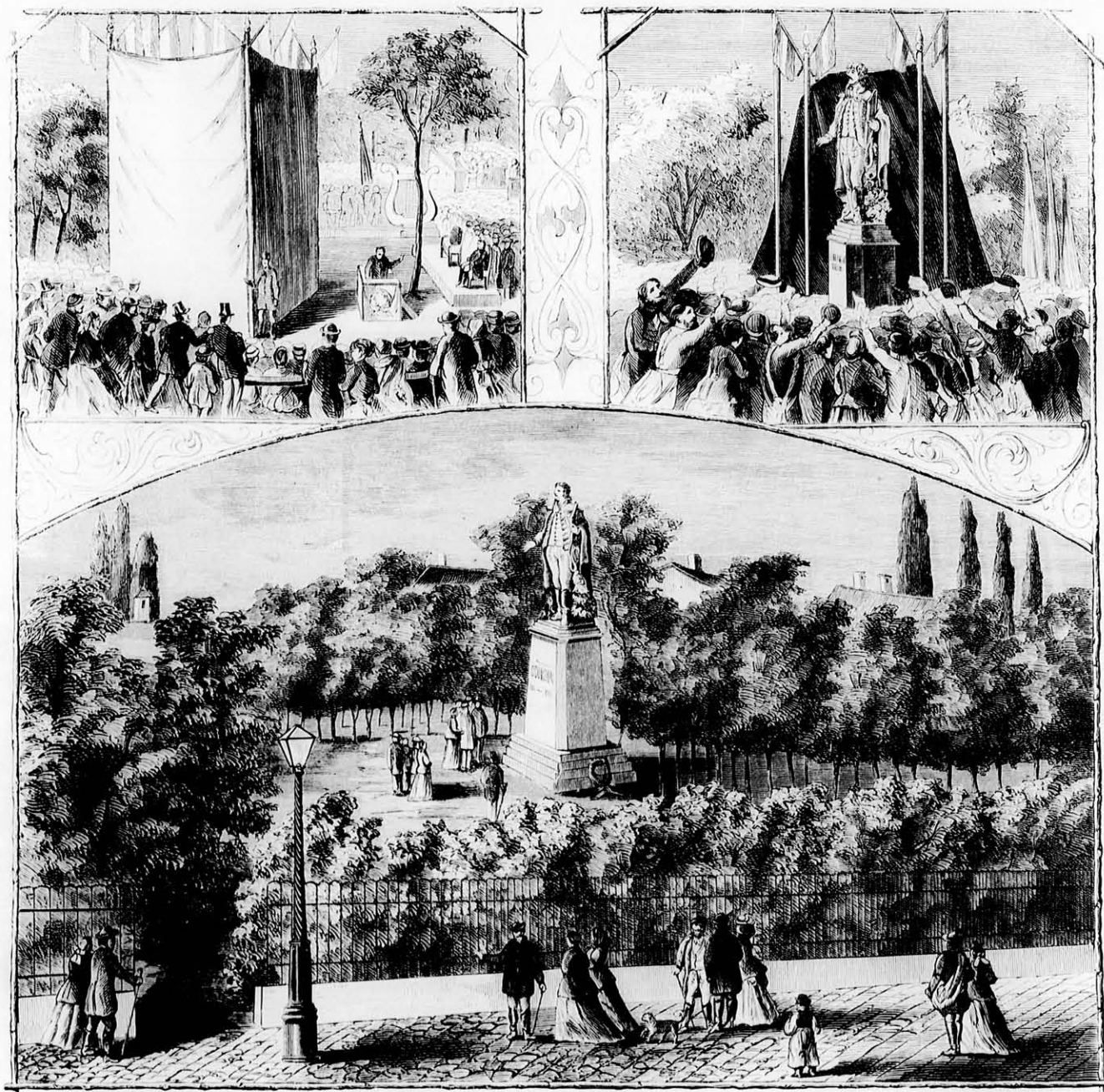
váljk, mely az ábrázolthoz illetlen, például hely keség stb. Izsó érzékét itt is csak dícsérni lehet.

Az alakítási erő azonban ama természetes mozdulatban duzzadozik, mely az ére tömegbe a eslekvés életét önti. A ki a darabos-utca felőli oldalon áll meg, onnan legtisztábban kivetheti a szobor ez erőteljes szépségét. Onnan látszik a szobor eslekvési mozdulatának kiindulása, a mint a jobb kéz a lant hurjaiba készül kapni. Nincs semmi kétség, hogy ezt akarja tenni, még annyi sincs, hogy tán e mozdulattal most vonta el kezét a huroktól, mert az alak egész jobboldala kísérte e mozdulatot, mely oly jól illő tüzeséget gyamittat.

„csikóbőrös kulacs“ költőjét megilleti e staffage. A szobor egyes részleteit tekintve, a nagy gond mindennütt szembetűnő. Izsó a legkisebb részletekre is lelkiismeretesen figyelt. Látszik, hogy nem kímélte az időt. A fej tanulmányfő, kifejezéssel és hűséggel alakítva. Tartása és tekintete emelt. Szerettük volna azonban, ha Izsó a vállakat szélesre hagyja, s a mellnek nagyobb domborodást enged. Midőn általában kiemeljük a szobor előnyeit, meg kell mondanunk azt is, hogy van egy hibás oldala, a szó szoros értelmében egy egész oldal. Ha hátulról ötlük szemünkbe a szobor, meglehetősen alaktalanságot látunk. Csaknem megfoghatlan,

E hibát a szobor környéke eléggé palástolja ugyan, mert épen ez oldalról az ültetvények fedik, de azért föl kellett említenünk. Szemközt és oldalt mindenki megelégedéssel nézheti e szoborművet, melyet a müncheni öntőde szintén jól készítet el.

Az egész szobor a talpazattal együtt 21 lábnyi magasságu, s mind maga az álló szobor, mind a talpazat jó arányban van. Ez utóbbi világos szürke gránit, fényesre csiszolva, s e fölirattal: „Csokonai. 1773—1854.“

Csokonai szobra Debrecenben.

A méretek által nyújtott arányokat Izsó nem csak nagy gondalal, hanem leleményes jellemzéssel használta föl. Csokonai egy magyar alakot nyújtott a szobrásznak, feszes, redőlen öltönyben, hol az alakelőállításához okvetlen komponálni kellett valamit, s a lábak körül is kitölteni a helyt úgy, hogy mind a felső rész nagyobb súlyának, mind pedig a szépsézetit vonaloknak elég legyen téve.

A mi az öltönyt illeti, a prémes bekecs, az akkor divatos köpeny a redőzethez megadott minden szükségest, s a köpeny hajlásai, törései közül az alak tetszetősen lép elő. A bal láb mögött a borág fodros levelei látszanak, egy fatörzsre kuszva. A

hogy a mindenben oly gondos Izsó másodrendű dologra nem figyelt.

Mondtuk, hogy az alak hullámzatos körvonalait a köpeny törései segítik elő. Hátul e köpeny nagy duzzadásokban borul a szőlőtre s elfedi azt. E duzzadások természetesekek ugyan, mert ilyen formát eredményezhet a betakart szőlőtő, de nem szépek. Az alak lábánál oly dudorodás származik, hogy a szobor, hátulról tekintve egy vasas katonához hasonlít, kinek lovát a köpeny elfedi. Ha a szobrász a szőlőtő indáit s leveleit a köpenyen kívül hagyja, csak úgy megnyeri a súlytartó erős tömeget, mint így, és hozzá még a redőzet puhább lesz, a rajz pedig változatosabb.

Egy tudós gyilkos.

(Lélektani kuriózum.)

Az amerikai büntügyi életből vett események és jellemek egészben véve nem igen alkalmasak „mulattató“ olvasmányokul. Ott még minden viszony alapján véve nagyon kezdetleges, minél fogva az ottani bűnöket s bűnösöket meg nem borítja Európa ünomsági máza. Itt a gonosztevők jellemző vonása a fesztelen nyersesség.

Ha itt mindazáltal belé fogunk tekinteni az amerikai gonosztevők életébe, nem maga a bűntény indít minket arra, mely csak a Kriminallistát értekelheti, hanem első sorban magának a gonosz-

tevének sajátságos jelleme, mely a lélekbuvárnak is elég anyagot nyújt a gondolkozásra.

Mindenekelőtt rövid vonásokban azon gyilkossági per fő momentumait beszéljük el, mely egy valóságos szörny garázdálkodásainak véget vetett.

Folyó évi január 11-én New-York állam Binghamton városában Ruloff H. Edgardot gyilkolás miatt halálra ítélték s március 3-kán kellett „nyakánál fogva felakasztatnia, míg meg nem hal.” Következő a büntett tényálladéka:

Binghamton városában 1870. augusztus 17-én kora hajnalban Mirick A. Frigvest meggyilkolták. Ez Halbert fivéreket divatárú-kereskedésében segéd volt, s a kérdésem éjjel társával, Burrows S.—szel az üzleti helyiségben aludt. A kérdéses reggelen három órákor a szomszédos „American Hotel”-ben a clere-et álmából „gyilkosság! gyilkosság!” kiáltások ébresztették föl. Kirohant az utcára s itt Burrows-sal találkozott, ki iszonyú izgatottan közölte vele, hogy társát meggyilkolták. A hotelben aludt Binghamton rendőrfőnöke is. Azonnal fölébresztették; mivel azonban az idylli Binghamton városban tizenkétezer lakos s egy rendőrfőnök van, de rendőrszolgálat egyetlenegy sines, ezért a rendőrfőnöknek nem volt sürgős teendője, mint a tűzoltók csarnokában meghúzatni a vészharangot. Csakugyan talpra kent mindenki, mire azonnal őrájrtak alakultak, melyek összecirkáltak az egész várost s környéket.

Egy külön csapat a rendőrfőnökkel együtt Halberték divatárú-üzletébe ment, hol az alig tizennyolc éves Mirick hulláját vértócsában találták. Feje keresztül volt löve s a szobán észre lehetett venni, hogy iszonyú küzdelemnek kellett benne folynia. Minden össze-vissza volt benne forgatva, a hátulsó ajtó betörve, a gyilkosnak azonban semmi nyoma, csak a gyilkosság színhelyéhez közel lettek egy egészen sajátságos cipőt. A bolt hátulsó része a Chenango-folyóra dől s így azt hitték, hogy a gyilkos azon gázolt keresztül. Gondosan kutatták meg a folyót, sokáig azonban hasztalanul. Három nap mulva két férfi hulláját húzták ki a vízből. Areuk s testük annyira össze volt zúva, hogy alig lehetett bennük emberi lények testeire ismerni. Zsebekben betörési számszámokat s más oly eszközöket lehetett találni, melyekből könnyű volt itélni, hogy ezek veszedelmes egyének hullái. Természetes, hogy ezen holttesteket a gyilkossággal összekötötték.

Mielőtt a coroner (vizsgáló bíró) ez eset társabazatalálva foglalkozott, az alatt a város közelében egy férfit különös körülmények közt fogtak el. Szembesítették a két hullával, vallomásai azonban olyak voltak, hogy azok némely ellenmondás dacára sem szolgálhattak ürügy vizsgálati eljárásra, minél fogva ezen egyént végre is szabadon kellett bocsátani. A vádlott most véletlenül az öreg Balcom bíróval találkozott. A bíró előtt feltűnt e férfi félénk tekintete, emlékezett reá, hogy már látta valahol, de erre csak homályosan. Balcom mindazáltal újból elfogatta őt s kihallgattatta. Sejtelméi egyszerre valósággá lettek.

— Ön azt mondja, hogy neve Smith Vilmos?

— Igen, sir.

Ezzel a bíró föluggrott.

— Hazudsz! Te nem vagy Smith, hanem Ruloff H. Edgar. Husz év előtt meggyilkoltad nődet s egyetlen gyermekedet. Akkor megmenekültél az akasztófától, én azonban tíz évi fegyházra ítéltél családod tönkreváltatása miatt.

Ruloff ezen vádakra könnyedén s szemtelen arckifejezéssel hallgatott. A vizsgálati eljárás újból megkezdett s kitűnt, hogy a két vizbefült egyén Ruloff cinkostársa volt. A főbetti említett alaklaltan cipő teljesen illett Ruloff lábára s végre a gyilkosság csaknem teljesen rá bizonyult.

Január elsején fejezték be a pört s Ruloffot halálra ítélték. Egész idő alatt eltompulva hallgatott, s csak midőn a bíró ünnepélyes komolysággal intette gonoszított megbánására s még hátra-

levő napjainak a halálra való készülődésére fordítására, — a megkeményedett bűnös vonásain gúnyos mosoly vonult el.

Ez a büntett tényálladéka. A vizsgálat alatt nevezetes adatok merültek föl ezen ritka gonosztevő korábbi élete- s sajátságaira vonatkozólag. Ruloff 1843-ban Dreydenben egy Smidt nevű ur leányát vette el. Később mint provisor működött egy gyógyszerárban. Itt nejét hűtlenséggel vádolta s ezért ördögi gonosszággal bánt vele. Egy ízben arra akarta kényszeríteni, hogy mérget vegyen be s csak némely barát közbejötté akadályoztatta meg ebben. Ruloff dühös volt e miatt s nejét a leggyalázatosb szidalmakkal illette. A remegő nő térdre borult férje előtt s zokogott. „Oh, Edgar, Edgar, én oly ártatlan vagyok, mint a ma született gyermek.” A baromi ember azonban megrugdalta s ordította: „Álj föl, hogy az isten átkozzon el s ne vonis, ha örült vagyok —”

A nő ezek dacára is vak szerelemmel esüngött ezen daemonon; nem akart visszatérni szüleinek házába, sőt mindent elkövetett, hogy rokonai és a világ előtt elleplezze férje valódi jellemét.

Néhány hónapra ezután nejevel és zsenge leánykájával elköltözött Ithacából, hogy — mint mondá, — egy farmben telepedjék le velük. Ez időtől fogva nem látták őket többé, ügyvédjének azonban megvallotta, hogy neje nyakára hurkot vetett s aztán egyik erőt megnyitotta, hogy elvérezzen; gyermekét megfojtotta; e büntényeket mindazáltal nem lehetett rábizonyítani és így családja eltűntetéséért tíz évi fegyházra ítéltetett. 1856-ban büntetési ideje letelt s ekkor gyermeke meggyilkolásaért fogták perbe. Halálra ítélték, főlebbezésére azonban bizonyítékok hiánya miatt fölmentették.

Gondolhatni, hogy ily ember elfogatása az egész környéket izgalomba hozta. Binghamtonban a tárgyalások több napot vettek igénybe, de az egész város azért mégis lázas feszültséggel kísérte a per részleteit. A gyilkos ügyvéde, egy tehetséges binghamtoni jogtudós, számos fenyegető levelet kapott, melyekben azzal ijesztették, hogy el fogja vesztetni egész gyakorlatát, ha merészel a gonosztevő javára beszélni; azt is megjegyezték, hogy fölmentés esetében a nép saját kezébe fogja venni az igazságszolgáltatást. Az esküdtszék hat óráig tanácskozott, az izgalom ezen idő alatt mind nagyobb lett s még akkor is, midőn a „vétkes” kimondatott s midőn a halálra ítélt Ruloffot börtönbe visszavezették, erkölcsére volt szükség őt a népdüh elől megmenteni.

Ez eddig csak közönséges gyilkossági történet, mely nem igen volna érdekes, ha a gyilkos természete némely lélektani szemlélődésre nem szolgáltatna alkalmat.

Ruloff ötven éves volt s amerikai német származású. Volt gyógyszerész, tanító, kézműves, nap-számos stb.; de bármily állásban lett is legyen, minden szabad pillanatát ernyedetlen tanulmányokra fordította. Egészen folyékonyan beszélt franciánul, németül, angolul és latinul. A görög nyelvet gyökeresen ismerte s tudott beszélni spanyolul, portugálul és olaszul, sőt a héber és szanszkrit nyelvekben is terjedelmes ismereteket szerzett. A börtönben sokat foglalkozott jogi tanulmányokkal és különösen bonvolult és érdekes bűnügyi tárgyakba szeretett belé mélyedni. A technikában, természetben, vegyészeten és természetrajzban igen jártas volt; szóval, alig volt az emberi tudománynak oly ága, melynek buzgalommal ne fektűt volna neki. Nem állítjuk, hogy valóságos tudós lett volna; saját szorgalmából minden rendszer nélkül tömegtelen ismeret anyagát gyűjtötte össze, de nem bírt azon tehetséggel, hogy tudományosan bírt volna osztályozni és elkülöníteni, és ezért fogalmai könnyen összezavarodtak.

Egész élete tanulmányait — miként önmaga mondta, — egy igen terjedelmes mübe gyűjtötte, mely elég érdekes arra, hogy szóljunk róla.

Az 1869-ben Poughkeepsieben (New-York-államban) tartott nyelvészeti gyűlésen Ruloff mint Leurio C. new-yorki nyelvészeti tanár mutatta be magát s a társulat tagjai közt egy körözüvényt osztott szét, melyből következőket veszszük át:

Nagyszerű tölte lezés!

A régi görögök nyelve helyre van állítva!

5000 példa

a görög, latin, német, francia és angol nyelvből, melyek alkotása tökéletesen tisztán és világosan terjesztetik elő.

A kézirat ára 500,000 dollár.

Három tanárból álló bizottság nevezetett ki a végből, hogy megvizsgálja azon müvet, melyet szerzője egy millió ezüst forintra becsült. A bizottság azt jelentette, hogy a gyűlés ezen tárggyal nem foglalkozhatik, a bizottság bírálatba nem bocsátkozott s csak egyik tagja jelentette, hogy a kézirat a nyelvbüvárlatra nézve igen sok becses kincset tartalmaz.

A bímpér alkalmával ismét szóba jött ezen kézirat. Ez nagy fölé alakú kötet s 600 oldalra terjed. A kézírás sajátságos. A kézirat következő című hét részre oszlik: 1. A nyelvalakítás módszerei. 2. A nyelv gyökei és ezek elemzése. 3. A szavak alakja és változatai. 4. Mólzseres kutatása a gyököknek a nyelv-alakban. 5. A szavak jelentése. 6. A particulák eredete. 7. Ötözer példa.

De elég erről ennyit. Végül álljon itt egy sajátságos vonás ezen tudós szörny jelleméből.

Midőn Ruloff az ithacai börtönben ült, ott megismerkedett a sherriffnek fiatal fiával, Jarvis-szel. Ez vad, zabolátlan fia volt, és Ruloff tanított őt, de nemcsak a hasznos iskolai ismeretekben, hanem a tolvajfogásokban is. Ruloff nagy vonzalommal viseltetett a fiatal ember iránt s később mindig együtt voltak. Ruloff sokszor saját élete veszélyeztetésével mentette meg őt. Jarvis volt egyike azon két cinkosnak is, kik a binghamtoni gyilkosságban vele együtt részt vettek s kik a Chenango folyóba fultak. A vizagálati eljárásokról kiderült, hogy Ruloff már távozott volt a börtönből, midőn Jarvis, kinek még a két segéddel viaskodni kellett, segélyért kezdett kiáltozni; s azonnal visszafordult, hogy barátját megmentse. Miricket agyonlötöte, de Jarvis-t meg nem mentette.

Ruloffot csak május 17-dikén végezték ki a binghamtoni börtönben; ő mindent elkövetett, hogy pere még egyszer kezdessék meg s a végrehajtás napját valóban el is halasztották. A föl-lebbezési törvényeszké mindazáltal helybenhagyta a halálos ítéletet, s így csak a kegyelmi út volt még hátra. A tudós gyilkos sajátkezüleg írt folyamodást, melyben kérését főleg azzal támogatja, hogy életét meg kell tartani a tudomány számára, mivel új nyelvészeti rendszerével még nem készült el egészen s e müvet egészen kell átadni az utókor számára. E folyamodvány egyébiránt oly esodás hangon volt írva, hogy e miatt az állam kormányzója megvizsgáltatta a vádlottat, vajjon beszámítható állapotban van-e? Ruloff azonban meggyőződötté mind a két orvost, hogy lelki állapota nem bomlott meg. Ezután nagy mohósággal foglalkozott tanulmányával s egyik binghamtoni lap számára hosszú, összehasonlító nyelvészeti cikkeket írt. Hanem ezek jobbadán érthetlennék és minden tekintetben különösek valának. Alig érkezett azonban meg a kormányzó tagadó válasza, a gyilkos baromi természete ismét kitört. Mint valami örült, egész napon át dühöngött s a legközönségesb módon káromolta a bírakat, a kormányzó stb., — ezzel láza csillapult, ismét komorá lett, tanulmányába merült s keservesen panaszkodott, hogy a tudományt mily csapás fogja érni; minél inkább közelgett azonban a kivégeztetés napja, annál buzgóbban dolgozott és írt.

Halála előtt néhány nappal egyszerre kijelentette a sheriff előtt, hogy kész minden büntényét bevallani, ha testvérének ötezer dollárt fizetnek. Azonnal táviratoztak testvérének, ez azonban iszonynyal utasította vissza az ajánlatot, mire

Ruloff minden szó nélkül ismét tanulmányába melyedt.

Párszor iszonyu dühöngés szállotta meg. Halála előtt az utolsó órákban azonban teljesen nyugodt, jéghideg volt. Reggel jóízűen étkezett, gondosan öltözködött fel, még néhány levelet írt s minden arcvonás változás nélkül lépett föl a vesztőhelyre. Ruloff kétségkívül érdekes gonosztevő volt. Egész élete láncolata volt az ocsmányi tetetteknek, melyeknek csak kis része jött napfényre. S ezen aljas bünnös természetében az emberi ismereteknek ritka kincses bányája rejtett. Mindenesetre nem mindennapi lélektani tanulmány tárgyul szolgálhat.

A süketnémák.

(Folytatás.)

A süketnémák száma nem oly ekevény, mint azt sokan hiszik. A hiányos államrajzi táblák miatt nincs ugyan erről pontos tudomásunk, mindazáltal fel van számítva, hogy körülbelül 850 ezer süketnéma él a földgömbön. Egyes tartományok e részben biztos adatokat szolgáltatnak. *Schaalz* számítása szerint *Európa* 1830-ban 214,000,000 népesség mellett 145,131 süketnémát táplált, úgy hogy 1474 lélekre jött egy süketnéma. Újabb számítás szerint a süketnémák aránya az összes népességhez úgy áll, mint 1: 1593. Európának egyes államaiban ezen arány tetemes ingadozást szenved. *Icelandban* péld. 1380 lakosra esik egy süketnéma. Legkedvezetlenebb viszonyt mutat *Svédje*, azután *Szárdínia*, *Norvégia*, a *Horv.*, a *fekete és thüringi erdő*; itt általában 642 lakosra esik egy süketnéma, söt némely kántonokban Svájecnak az aránya 1: 206; tekintetbe veendő mindazáltal, hogy itt a hülyekór (cretinismus) és bányáság is honos. Legkevesebb süketnéma van *Belgiumban*, *Hollandában*, a *rajnai tartományokban*, *Württembergben*, *Bajorországban*, *Dánországban*, hol az arány 1: 2209. *Belgiumban* Müller szerint egy süketnémát találni 2907 lakos közt.

Még más érdekes tények is derülnek ki az újabb államrajzi táblázatból. Úgy találták ugyanis, hogy a hegyes vidékeken több süketnéma van, mint a lapályokon, s azon tartományokban is, hol nagyobb számmal léteznek süketnémák, többen találkoznak hegyes részekben. Leggyakoribb a süketnémaság oly helyeken, hol földművelés üzetik, ritkább a népes, iparüző városokban; különösen az öröklött süketnémaság gyakori a falusi népnél, miatt városokban a születés után támadt szerepel. Hasonlag gyakoribb ezen fogyatkozás a szegényebb, mint a gazdagabb néposztálynál. A fisüketnémák száma tetemesen túllaladja a nőket, de általában több figyelmet is születik, mint leány, habár az is igaz, miszerint az első években kevesebb leány hal el, mint fiú, úgy hogy végre a női szaporodás túlszámolja a férfinet. Így például *Irlandban* 209 süketnéma közt 149 nő található. *Szászország* intézeteiben öt süketnéma közt négy nő van. Vajjon a különböző fajta, az égalj sajátosságai és más viszonyok minő hatással bírnak a süketnémaság előidőzésére, az államrajzi alap tökéletlensége miatt nem dönthetjük el. Azt mondják, hogy Észak-Amerikában a süketnémaság gyéribben fordulna elő a szineseknél, mert egy ilyenre három fehér esik. De méltán kételkedni ezen adat helyessége felől.

Igen célszerűen szakítják két osztályra a süketnémákat. Az első osztály azokat foglalja be, kik süketen születvén, annak következtében némák maradtak. A másodikba azok tartoznak, kik a születés után vesztvén el a hallásukat: vagy nem is tanultak beszélni, vagy a hallás kora elenyészésével vesztett el ismét beszédük. Igen sokszor nem sikerül az öröklött süketnémaságnál a némaságot föltételező zavart a szervezvényben fölfedezni, de a mit néha elárulnak: azon beteges változások, melyek a hallérzék erőművi részében, vagy a hallidegben, vagy az agyban mutatkoznak. Megjegyzendő azonban, hogy voltak egyes esetek, hol a

kör, ha hallott is, mégis néma volt. Ezen állapot is öröklött, gyakorta bárgyusággal s a beszéd-részek szélhűdésével vagy hiányos kifejlésével társulva.

Azon betegségek közül, melyek a hallás elvesztését az első években föltételezni szokták, különösen kiemelendők a görvolykór, a lázas bőrnyavalyák, skarlát, kanyaró, himlő; gyakorta a fej megrázódásai és sértései is tekintethetnek a baj okául. Néha a hagymáz után is marad nehéz hallás hátra, de a mi ritkán vezet beszédvesztéshez, a mennyiben az első években ritkán leg meg valakit idegláz. A süketnémaság hajlama a későbbi években mindinkább csökken, de a halláselvesztése rendszeren itt is többé-kevésbé szembetűnő változást idéz elő a beszédben.

Nagy befolyással van a süketnémaság származására a szülők közeli vérokonsága; ezen eredmény bebizonyítása fontos mozzanat lenne az ily házasságoknak a kormány részéről megakadályozásában. Téves nézet azt hinni, hogy a házastársak életkorában a nagy különbség, a nagyon ifjú vagy igen magas életkor föltételezné a gyermekek süketnémaságát. Néha egy és azon családnak több tagját lepi meg a süketnémaság, és majd csak a fiúk, majd csak a leányok süketek, majd csak a második vagy harmadik gyermek süketnéma. Az ikreknél különböző viszony jelentkezik, mert ha egyenlő neműek, majd mind a kettő, majd csak egyik süket; ha különböző neműek, majd a leány, majd a fiú, majd mindkettő szenved. Sokáig azt hitték, hogy a süketnéma szülők gyermekeinek okvetlen süketnéma kell lenni; oly vélemény, mely be nem bizonyítható. Arra ellenben vannak biztos adataink, hogy a süketnémaság több nemzedéken keresztül feltartotta magát. Ha némely államban, mint *Poroszországban*, a süketnémáknak egymás közti összeházasodása meg van nehezítve, annak -- úgy hiszem -- elegendő oka van.

A viselő gyűnevezett megcsodálását is a süketnémaság okául tekintik némelyek, de minthogy a megcsodálás ellen fölhozott kéteyek eddigelé nincsenek elhárítva, ezen adat esakis alárendelt súlylyal bírhat.

Bármily különönmű is egyes esetekben a süketnémák oktatása, mindamellett két módszer divatozik, melyek a különböző intézetekben fogantatottak. Egyike ezeknek a jel-, másika a hangrendszer (Mimik- und Vocalsystem). Amaz *de l'Épée* apát követte, az utóbbinak *Heinicke* volt ápolója, s *Németország* legtöbb intézetében még most is szerepel. A jelbeszéd részint természetes, s minden süketnémaival veleszületik, részint mesterséges, s különböző rendszerekhez képest változó. Igen sok intézetben az újjbeszédet tanítják, midőn az ujjak és kezek képezik az abécét. Írást, olvasást és számolást most mindenik intézetben tanul a növendék. Különös súlyt fektetnek arra, hogy a süketnéma a beszéző ajkának mozgására ügyeljen és a szokat némileg a szájról leolvassa.

A süketnémák tanításánál főfeladat, hogy a tanonc önálló gondolkozásra serkentessék, mit különféle eszközökkel érhetni el. Első ezek közt a jelbeszéd, s itt már mindjárt megítélhetni, bír-e a süketnéma tehetséggel vagy sem. Oktatják továbbá betű- és számírásban, szellemét képes könyvek s a természet szemlélése által ingerlik; érzékeit, jelesül a szemet és tapintást gyakorolják. Mint minden oktatásnál, úgy a süketnémákénál is szükséges az egyéniesítés, melyet a legszebb siker szokott koronázni.

Legnagyobb hírre tesz szert a tanár akkor, ha sikerül neki a némát megszólaltatni. Ezen célt ugyan nagy nehézségek legyőzésével érhetni el, mire türelem és éles elme szükséges. Különösen gátlólag áll itt utban egy körülmény. A süketnéma egyenlő nem tudja, mikép kell a tudókba szitt léget hangképzésre fordítani s ezt nehezen is tanulja meg. Emellett nem kell elfeledni, hogy a

legtalantomosabb süketnéma beszéde is mindig durva, egyhangu és öszhangzatlan, minélfogva sokan állítják, hogy céltalan a beszéd megtanulására sok időt vesztegetni. Ez azonban nem áll, mert a roszt beszéd is megkönnyíti a közlekedést. Magától értetik, hogy nem mindenik süketnémát lehet beszélni megtanítani, valamint szellemi műveltségre is különböző mérvben tehetnek szert, különböző hajlamaikhoz képest. Egyeseknél mennyire vihetni, mutatja a *Teuscher* fivérek példája, kik *Lipszében* képeztetvén, megtanultak beszélni, s az ottani süketnéma intézetnek derék tanítóivá lőnek.

Avatlanok hamisan itélik meg a süketnémák jellemét. Bizton állíthatni, hogy minden hiányaik dacára is minden nemes érzelmre hajlandók, halló felebarátaikhoz képest. Általában gyorsabb váltakozását találjuk ugyan náluk a kedélyhangulatnak, könnyen ingerletnek haragra, sokszor bizalmatlanok és önzők, de a jó intézetekben képezetknél ezen hibák sokkal gyéribbek, mint azoknál, kik magukra hagyatva, az emberek által nyomora éltük tárgyául használtatnak

(Vége következik.)

Vegyes közlemények.

(I. J.) **Történelmi naptár.** *Oktober* 28. Nagy Alfréd angol király meghalt, 901. — Anna Ivanowna orosz cárnő, meghalt 1740. — Az aacheni béke megkötöttet, 1748. — Baricz György mérnök-író, született Nagy-Enyeden, 1779. — Kisfaludy Sándor, megh. Sümeghen, 1844.

Okt. 29. Achillini Sándor, olasz orvos és bölcsész, szül. Bolognában, 1463. — Atkins Róbert, híres angol államférfi, megh. 1711. — Pelletán Eugén, híres francia hírlapíró és a köztársasági kormány tagja, szül. Royanban, 1813.

Okt. 30. A ryswiki béke megkötöttet XIV. Lajos francia király és Spanyolország közt, 1697. — Károly osztrák főlg. Massena András francia tábornokot Caldiero mellett megverte, 1805. — II. József császár a halálbüntetést megszüntette, 1786. — I. Vilmos württembergi király trónra lépett, 1816. — Gambetta Leon volt francia köztársasági bel- és hadügyminiszter, szül. Cahorsban, 1838.

Okt. 31. Salzburgban száz protestans presbyter (áldozár) megcsodált, hogy az evangélika vallást semmi kényszer folytán sem hagyják el, 1731. — Az elfogott girondista képviselők nyaktól által kivégeztettek Párisban, 1793. — Don Louis, portugál király, szül. 1838. — Mosonyi (Brand) Mihály jeles zeneszerző és műtész, meghalt Pesten, 1870.

Nov. 1. II. Viktor Amadé szárdíniai király, megh. Moncalierben, 1732. — Szevitovszky János esztergomi bíbornok-prímás, született Bélan, 1785. — Hackländer Frigyes Vilmos, kitünő német regényíró, született Burtseidban, (Aachen mellett.) 1816. — Orli Petrich Soma festőzünk, született Mező Berényben 1822.

Nov. 2. Báthory Endre bíbornok, erdélyi fejedelem, megöletett, 1599. — Torstenson svéd tábornok Piccolomini osztrák tábornokot a lipsei csatában legyőzte, 1642. — Mária Antonia, XVI. Lajos francia király neje született Bécsben, 1755. — Pyrkor László János egri érsek, német költő született Lánghon, (Fehérm.) 1772.

Nov. 3. I. Ferdinánd magyar király megkoronázta-tott Székes-Fehérvárott, 1527. — II. Frigyes (nagy) porosz király Daun osztrák tábornokot a torgau csatában, Zietzen porosz tábornok és 14,000 porosz felhaldozásával megverte, 1760. — Egressi Galambos Gábor, kitünő színészünk, született Lászlófalván, 1808. — Fest Imre államtitkár, született Szepes-Várallyán, 1818. — A magyar tudományos akadémia alapítottot, 1825.

Hírek.

(*Egy pesti népszínház ügyében*) a legörvendetesb mozgalmak indultak meg, úgy hogy biztosnak tekinthető, mikép a lehető rövid idő alatt Pestnek második állandó színháza lesz. A városi hatóság is élénk részvétet tanúsít, s maga Gyöngyösi Gampel polgármester jár elől jó példával. Steiger városi képviselő indítványt tett, hogy a városi teltet szavazzon meg a népszínház számára, s a városi közgyűlés ez indítványt f. hó 18-án egyhangulag magáévá tette, a jelen volt nagy közönség vilharos dőnzése közt. Vasárnap pedig már értekezlet volt ez ügyben a nemzeti kör helyiségében.

(*Illésy György*.) a „Hon” főmunkatársa, e hó 19-én este jobb létre szenderült, 44 heti kínos betegsége után. A boldogult sokat működött az irodalom

terén, s Kunsági és György diák nevek alatt több népies cikket, meg költeményt írt. Korábbi években jeles költők műveit ültette át sikerrel, négy év előtt pedig a „Hon” szerkesztésének vezetését bízott rá, de egy győgyhatatlan betegség a dolgozó asztaltól már két év előtt ágyba szegte. Ritka lelki erővel viselte e betegséget, melyről tudta, hogy halálos. Utolsó pillanatig eszméletlél volt, önmaga írta meg halotti jelentését, s jegyezte föl a temetésre szükséges kelleket, hogy özvegyét e gondok se terheljék. Még nem volt 40 éves. Temetésé kedden nagy részvét közt ment végbe.

— (Az őszi lövésznek) első napja e hó 20-án folyt le, s a futtatások következő eredményiek voltak: „Kétévesek versenye” (háromszáz arany); nyolc ló közül nyertes lett: a kladrubi udvari ménes „Ketteldrum”-csikója. „Pesti jockey-klubdíj” (két ezer ft); három ló közül nyertes: a kladrubi udvari ménes „Blair Athol”-ja. „Nagy handieap” (ezer ft), hat ló közül nyertes: a kladrubi udvari ménes négyéves „Orala”-ja. Ritter-Laj (285 arany); öt ló közül nyertes: herceg Rohan Lajos „Markgraf”-ja. „Nagy akadály verseny” (ezer ft); öt ló közül nyertes: gr. Kinsky Oktavian „Anakali”-ja. . . . Az okt. 22-iki verseny eredménye: Kis handieap, 500 ft. Nyerte gr. Batthyány Elemér „Grollo”-ja. Import-díj 2000 ft. Nyerte gr. Festetics Pál „Kuruc” a. A mezai gazdák versenyén az első díj Sáska István „Villám”-aé lett. Vadász-verseny, 210 ft. Nyerte gr. Sztáray Béla „Lancaster”-e. Kaneadij, 500 arany. Nyerte gr. Zamoisky „Concession”-ja. A kladrubi 100 aranyos díj nyertesé pedig gr. Eszterházy Miklós „Thesensa”.

— (Toldy Ferenc) írói pályájának 50 éves jubileuma nov. 12-én lesz az akadémia díszterében.

— (Halálhíradások.) Klobusitzky Ágoston, Bihar megye margitai kerületének országgyűlési képviselője, e hó 13-án elhunyt Pesten 59 éves korában. — Kociánovich József győgyösi gyógyszerész és tevékeny polgár, meghalt 17-én, élte 54-ik évében.

— (Adományok az akadémia javára.) Az akadémia tőkéjére, az igazgató-tanács közlelbi ülésén következő ajánlatok jelentettek be: Prónay Józsefné Almásy Ilona hagyománya 1000 ft, Jakab István kir. tanácsos és akad. tag alapítványa 105 ft; néh. Vagyon István címzet. püspök és nyitrai kanonok hagyománya 50 forint.

— (A kivégzett Saecray Imreért) N. Váradon e hó 24-én, mint vértanúságának évfordulati napján a várad-olaszi plebánia-templomban gyásztisztelet tartottak.

— (A múzeumból.) Gr. Eszterházy Antal ajánlatot tett a múzeumnak, hogy ha szívesen fogadják egyiptomi régiségeit, oda ajándékozza. Természetes, hogy szívesen fogadják. Megemlítjük még itt, hogy az éremtár rendezésével foglalkozók 1871. június végéig 9743 darabot, melyek 2382 fajra oszlanak, irtak és rendeztek. Így az eddig leirt és rendezett római érmék összes száma teszen 19,220 darabot, melyek 6764 fajt képviselnek. Az egyéb országos intézetek számára félretett kettősek szintén lajstromozták és beszonagolvák; és a mint az egész római érmekszét rendezve leend, az országgyűlésnek, mint a m. n. múzeum főgondnokának rendelkezése alá fog bocsátatni. — A nemzeti múzeumban gróf Brunswick Teréznek, a kisedővás meghonosítójának carrari márványból készült mellszobrát novemb. 5-én délelőtt tizenegy órákor leplezik le ünneplésen.

E szobor adak zásokból készült, a múzeumba csak ideiglenesen helyezték s később valamelyik kisedőváda előtt alkalmas helyen akarják felállítani. — A nemzeti múzeum okt. 16-án egy gazdag lelet birtokába jutott. Pusztá-Tóton ugyanis a régi ózrai vár közelében, emberek és lovak csontjai találtak, melyek egy vitéz temető helyére utáltak. A vázak közt főkör arany és ezüst darabokat Bisitz Mór ur bemutatta a régiségárú óriének és midőn ez sajnálattal jelenté, hogy már az idei bud getnek fenékén van a régiségárú, a lelkes hazafi azonban kijelenté, miszerint a leletet nem eladást végett hozta, hanem ajándékképpen teszi le a nemzet oltárára!

— (A felállítandó országos zene- és ének-akadémia ügyében) a belügyminiszter f. hó 20-ra értekezletet hívott össze a nemzeti színház igazgatói hivatal termébe. A bizalmi férfiak nagyobbra zenészek voltak s a drámaüzemi bizottság két író tagja. Az értekezletet Ribáry József, belügyi-miniszteri tanácsos nyitá meg, előterjesztve, hogy miután a színház nagy enqueten Csenkery Antal által indítván, országos zene- és ének-akadémiára előirányzott 36,000 forintot a pénzügyi bizottság helyben hagyta, mihielyt e tételt a képviselőház is elfogadja: a tervezet megállapítására a miniszter egy nagy enqueté-bizottságot fog összehívni, addig csupán egy költségvetési tervezet előterjesztését kéli. A tárgyalás alapjául a Bartay Ede által készített tanterv és költségvetés szolgált. E tervezetben van előkészít ő, alsóbb és felsőbb kiművelési osztály, melyek több évre terjednek. A hangszeres tanítása széles terjedelműeg

van felvéve. Ezen kívül zeneelmélet, költsézet, verstan, stb. Az értekezlet tagjai azonban jónak látták, hogy e tervezetben a színi tanoda drámai osztályának tantárgyát és tanári állomásait is fölvetessék. Ez a költségvetést négy-ötzer forinttal fogja növelni. — A tandíjakra névze pedig, melyeket Bartay terve magásra és sokra tett, az a nézet lön elfogadva, hogy ez akadémiában vagy igen csekély, vagy ép semmi tandíj ne legyen. Az így módosított költségvetés sem fogja felülhaladni az előirányzott összeget, amál kevéssé, mivel eleintén ugy sem lehetséges minden tervezet osztályt és tanári állomást életbelépteni.

— (Stéger Ferenc) e hó 16-án lép föl először a nemzeti színházban a „Bánk bán” opera címszerepében.

— (A nagyszombati honvédelmi leplezése) e hó 17-én ment végbe nagy ünnepléssel. A szobor leplezése után a tizenkét díszesen öltözött fiatal koszoruhölgy ékes koszorut illesztett az emlékre, mire Ujházy ügyvéd s volt honvéd mondott tartalmas beszédet, melyben a honvédek hős tetteit esemelte. Utána Reichel, a szobor bizottság elnöke mondott beszédet s átadta a szobrot a városnak. Az emlékszobor a következő fölirat áll: „Nem e kö, tetteitek hirdetik dicsőségteket,” továbbá: „Az 1848. dec. 16-iki nagy-szombati ütközetben elesett honvédek emlékének e város és vidéke 1871.” Este bankett volt és díszlelévészt.

— (Hangversenkek.) Richter zenekari hangversenyén következő zeneműveket mutat be: Beethoven nyitányát 114. má Badur s C-moll szimfoniáját. Schumann s Volkmann D-moll szimfoniát Liszt Ferenc „Huncsata” című zenekari darabját s 113. zsoltárt. Mendelssohn „Hebriden” nyitányát. Wagner nyitányát „Fliegende Holländer” s „Tristán és Isolde” operáiban. Volkmann gordonka hangversenyét (Fischer Münchenből). „Iphigenia Taurisban” operájának nagy áriáját (Pauli-Markovics Ilka). — A hátszegi leányiskola javára Reményi nagy hangversenyt rendez az ősszel Liszt közreműködése mellett. Ez iskola magyar szempontból fontos pozíció, s megérdemli a lehető nagy figyelmet.

— (Ferde irányok a közművelődés terén Magyarországon) című egykötetes műre nyit előfizetést Eperjessy Kálmán Pozsonyiból. A fölívás többi közt azt mondja: „Jelen műben fölítettűni célom műveltségünk különféle nyilvánulásának ferdeségét, az ez által okozott károkat és azt, hogy mind ez a műveltség fogalmának egyszálal felfogásában keresendő.” Megjelenik a má decemberben, s előfizetési ár 50 kr. Minden hat példány után tiszteletpéldányt ad a szerző, ki Pozsonyban, vadász-sor 80. szám alatt lakik.

— (A bécsi kiállítási palota) főcsarnokának elkészítését, mely vasból leend, a westphaliai Harkort-cégre bízták, miután a vállalkozók közül annak az ajánlata volt a legelőnyösebb. A csarnok magassága 250, átmérete 350 láb leend; egész sulya 40,000 mázsában van meghatározva s 36 nyolcvan lábnyi magasságú vasoszlopokon fog pihenni. A csarnoknak 1872. szeptember 15-ikéig el kell készülni, s a kolosszális építmény kivétele fölött, melyhez már közelébb hozzákezednek, Steiger mérnök fog felkötödni. Steiger jelenleg a florisdorfi Duna-híd munkálatainál van elfoglalva, melyek nem sokára bevégeződnek. — A bécsi vállalkálítás elnöke pár nap előtt tért vissza ama kirándulásból, melyet a eszásári kiállítási bizottmány nehány tagjával Triestbe tett. Itt főleg a triestzi kereskedelemben előforduló áruk kiállítását tették tanulmány tárgyává, miután az 1873-iki kiállításban az egész világkereskedelemben állásit szándékoznak előtűkötöztetni. A világtárlat idejére „a múzeumnak kongresszus”-át is tervezik. Továbbá rajta vannak azon is, hogy a világtárlatban a nemzetek házi ipara szintén képviselve legyen. Ezen a téren Magyarország igen kitűnhet, ha akar.

— (Élővív munkái) most rendezti sajtó alá Gyulai Pál, 16 kötetre fognak menni e munkák és 9000 frtot ajánlott fél értük Ráth Mór.

— (Történelmi nevezetesség árvereznek) e hó 28-án Aradmegyében: a glgováci kunhalmokat. Beesirak és halmoknak és 3 holdnyi területnek 450 forint. Ugyan ki veszi meg?

— („Előör”) címen Rozsnyón heti lap indúl meg. Szerkesztő Gotthard Endre s előfizetési díj negyedévre 1 ft 50 kr. A fölvidéket mindenestre megillét, hogy magyar lapok tolmácsolják.

— (Ipoly-Stummer Arnold) jeles tudosunk, minden tudomány, irodalmi és művészetű társulat buzgó tagja, besztercebányai püspökké van kinevezve.

— (A vasúti összekötő híd és szemlély-indóházra) vonatkozó törvényjavaslatot a közlekedési miniszter a képviselőház ülésének megnyitakor már előterjeszté. Az áthidalás közvetlenül Pest mellé van megállapítva. E szerint nem való a hír, mely azt mondta, hogy e hidat a fővárostól távol szándékoznak felépíteni.

— (Rövid hírek.) Myskovszky Viktor kassai tanár fölszólítja mindazokat, kik Bártfa városának régi képeit

birják, miszerint lemásolás végett azt vele közölni szíveskedjenek, hogy egy régészeti munkájában fölhasználhassa. — A besztercebányai püspöki székre Ipolyi Arnold tudosunk van kinevezése s kinevezettségét már legközelebb várhani. — Párisi lapok nagy dicsőrettel emlékezőnek meg egy magyar énekesméről, Bujanovits Sarolta asszonyról. A lírai lap pedig a nemzeti színház képeződjének volt növendékét, Jemey Kornélia asszonyt dicsérik, ki ott először a „Tücsök” címszerepében mutatta be magát. — Beregszászon „Világosság” cím alatt szabadkőműves páholy alakult. — A pesti redoutnak régi német színházi helyét a bécsi Hass-éig 475,507 frtért vette meg, vagyis négy-százötlet 1411 frtért. — „Vörösmarty Mihály” cím alatt a pozsonyi német színpadon közelebb egy drámoletet adnak elő, melyet Marbach Ernő írt. — Az egyetemnek most egy vak hallgatója is van, egy szatmárnegyei fiatal ember, ki több nyelvet beszél. Mindent csak hallás után tanul s nem mindennapi elméleti tehetségét áru el. Költeményeket is ír s ezekből néhányat már megjelent a lapokban. — Az akadémia részéről Arany János fölszólítja a tagokat, hogy az Almanach számára való jegyzeteket még e hó végéig küldjék be.

A tud. akadémia okt. 16-iki ülésében Szabó József a tolucai (Mexikó) meteor-vasról értekezett. E meteornek eséséről némesen ugyan tudomásunk, mert Mexikó lakói már emlékeztet haladó idők óta kovácsoknak belőle szerszámokat, mindazon által 1844-ben Európában még alig volt daraboska, de az ötvenes években leantuz ásványgyűjtő a 9 mérföldnyi tolucai völgyben gyűjtött meteorvasakat. Ez uton jutottak a nyilvános intézetek példányokhoz, s így a pesti egyetem tavaly kapott egy 12 fontos darabot. Előadó megvizsgálta a muzeumi példányt s abban egy vas cettedet talált, a mi nagy ritkaság. Ezután Hunyadi Jenő levelező tag olvasott föl egy értekezést illetőleg egy Broca-féle föladatban a trigonometriai állandókat határozta meg. Ez ugyanaz föladat, melyet már Lagrange is megfejtett hosszadalmasban és mely a Fourrier-féle soroknak is tárgya.

Megjelent új könyvek: Várady Gábor „Országgyűlési levelei 1865-1868.” Kadta Szegedi Irtván. I. kötet, 83. VIII. és 374 H. k. Nagy 8-adr. Igen díz es kiállításal, nyom vastag velin papíron. Ára a két kötetnek 5 forint. Bolt. Ára 6 forint lesz. A munka megrendelhető a kiadóól Mármaros-Szigeten, s tiz megrendelést gyűjtőnek egy tiszteletpéldány jár. A megrendelés iv beérkezése után a munka postai utánvét mellett bérmentve azonnal megküldetik. A tiszta jávédelem az író segélyegyletet, a M.-Szigeten felállítandó főorv. iskola s a mármaros-szigeti ref. lyceum között fog egyenlően megosztani.

— A „Függetl.” című irodalmi és szépművészeti lapból a szeptemberi számok önállóság is megjelentek, s tartalmas füzetek képeznek. Egy ily füzet ára 70 krajczár, s kapható a guer könyvkereskedése után. Magára a lapra egész évre 8 forinttal lehet előfizetni. Szerkesztő Szamu Tamás.

— A „nemzeti színház kötetgyűjtemény” Pfeiffer kiadásában a követ ezó újabb füzetek jelentek meg: „A stréke. A nemzeti színház részéről 100 arany pályadíj al jutalmazott eredeti nép-zimnó 3 szakaszban. Írták Szilgietti Ede és Balázs Sándor. — Lohengrin szövege. Ford. Böhm Gusztáv és Ormai Ferenc. — Stréness. Eredeti tragédia. 5 felvonásban. Írta Szilgietti. Egy füzet ára 15 krajczár.

— „Csokonai énekek” cím alatt Debrecenten igen díszes s tartalmas album jelent meg Hamar László, a „Debrece” belmunkatársa szerkeszté. A „Csokonai-énekek” negyedrét alkalban, vastag velinen igen díszesen van kálitva, s az 126 féle emlékszobron kívül Csokonai lak- és halálközli helyének, valamint a hatvani-ütes temetőben levő árnadóképek rajzát is ta ta maza Gondy és Egy sikerült fényképek után. A tartalom nehány kisebb rajzon és költeményen kívül Csokonaiára vonatkozó közleményekből áll. A szerkesztőn kívül Ábray Károly, Balogh Zoltán, Szachmáry Károly, Oláh Károly, Károly Gy. Hugó, Szabó Antal, Szamu Tamás és Tölglyei Titusz gyarapították tartalmát. Ára 120000 2 forint 10 krajczár. Kapható Csáthy könyvkereskedése után. — Szintén új. Csáthy Károlynál jelent meg: „Csokonai énekek,” írta Szamu Tamás. Második kiadás. Az első kiadás 1869 ben került ki a sajtó alól. Ára 90 krajczár.

Szerkesztői üzenetek.

— „Oh, de! Pesti” . . . „El-nézem” . . . Nem közölhetők.

— D—r. M. A szerkesztőség semmi önálló kötetek kiadására nem szokott vállalkozni. Lapunkban pedig egész fölévi folyamot igénybe venne.

— S. B. A szerkesztő pár napig távol volt. Innen a késedelem.

— „Othon.” Jobb lett volna othon maradni.

A kiadóhivatal üzenete. Szentesre, M. J. urnak. A mlápl mint minden évben, most is csak e hó végén jelenik meg.

TARTALOM:

Cikkek: „Grattoai, a Mont-Cenis alagút építője.” — „A nagy diófa.” — Elbocsátás. (Folytatás.) Kadár Emilől. — „Nagy idők.” — Benedek Aladáról. — „Bilikum 1563-ból.” — Laja Károlyról. — „Gyula Fehérvár” St. Ö. től. — „A Csokonai ümepély Debrecenten.” — „Egy tudós gyilkos.” — „A süketdémák.” (Folytatás.) Dr. S. J. től. — „Vegyes közlemények.” — „Hírek.” — Képek: „Grattoai, a Mont-Cenis alagút építője.” — „A gróf Zay-eszlád bilikum 1563-ból.” — „Gyula-Fehérvár nyugatról.” (St. Ö. rajza.) — „A Csokonai ümepély Debrecenten.”